

# **Rovný přístup v knihovnách**

**Svitavy, 14.5.2012**

**Zlata Houšková**

# O čem si budeme povídat

- Co to je rovný přístup
- Kdo jsou osoby se specifickými potřebami
- Terminologická vsuvka
- Koncepce rozvoje knihoven v ČR 2011 – 2015.  
Priorita 13
- Elektronické služby knihoven – velký krok k rovnému přístupu
- Jak začít
- Desatero komunikace se zrakově znevýhodněnými

# Knihovna je...

- zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím **rovný přístup** všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby vymezené tímto zákonem...(Knihovní zákon)
- **ROVNÝ PŘÍSTUP** neznamená stejný!
- Mnoha lidem rovný přístup neposkytujeme – z různých důvodů nemohou našich služeb využívat standardně.

# **Osoby se specifickými potřebami např.:**

- **Zdravotně znevýhodnění** (*s handicapem, nemocní, upoutaní na lůžko, imobilní ad....*)
- **Národnostní, etnické a jazykové menšiny**
- **Fyzicky „vzdálení“ či odloučení** (*žijící mimo dosah knihovny a bez automobilu či možnosti spojení, v léčebnách dlouhodobě nemocných...*)

# Osoby se specifickými potřebami např.:

- **Osoby se sníženou schopností komunikace** (*specifické poruchy, nižší IQ, neurotické poruchy, úzkosti, fobie...*)
- **Sociálně vyloučení z důvodů chudoby** (*extrémně chudí, nezaměstnaní, bezdomovci – i dočasní...*)
- **Senioři**
- **Maminky na mateřské dovolené**
- **Děti s dysfunkcemi**
- **Osoby pečující...**

# Proč se tím zabývat v knihovnách?

- **Povinnost ze zákona** (*počet osob se zdravotním znevýhodněním ve společnosti*)
- **Role a funkce knihoven v komunitě (?)**
- **Tvrdíme, že knihovny jsou instituce pro všechny, vstřícné, otevřené, sloužící (OPRAVDU?)**

# **Zdravotně znevýhodnění – terminologická vložka**

- **Nepoužitelné termíny:** vadný, defektní, mrzák, debilní, imbecilní, idiot a další degradující výrazy
- **Překonané termíny:** hluchý, slepý apod.
- **Použitelné termíny:** (tělesně, smyslově, mentálně) znevýhodněný, handicapovaný, postižený
- **Korektní termíny:** se specifickými potřebami, se zdravotním znevýhodněním, handicapem (postižením); neslyšící, nevidomý...

# Koncepce rozvoje knihoven v ČR 2011 - 2015

Priorita 13. Zlepšit dostupnost knihoven a jejich služeb, prosadit kritérium bezbariérovosti služeb knihoven jako kritérium hodnocení kvality služeb



# **Analýza bariér dostupnosti VKIS a definice principů bezbariérovosti VKIS ve vztahu ke znevýhodněným skupinám i široké veřejnosti**

- **Průzkum a analýza** stávajících pramenů, rešerše dostupných průzkumů, odborných prací včetně článků na dané téma s retrospektivou 10 let; studium pramenů a analýza problematiky (2012)
- Dle výsledků analýzy **realizace hlubšího průzkumu** práce knihoven s osobami s postižením, případně s dalšími znevýhodněnými (2013 )

# Předběžně vytipované skupiny znevýhodněných uživatelů

- **Osoby s postižením** (tělesným, smyslovým, zdravotním, s narušenou komunikační schopností)
- **Osoby s dočasným tělesným a zdravotním omezením** (např. po úrazech apod.)
- **Osoby s duševními a behaviorálními poruchami**
- **Osoby se specifickými poruchami učení**
- **Senioři**

# Předběžně vytipované skupiny znevýhodněných uživatelů

- **Osoby sociálně vyloučené** (*příslušníci jazykových a národnostních menšin, migranti, cizinci*)
- **Osoby prostorově vyloučené** (*žijící mimo urbanistická centra, žijící v zařízeních, která nemohou trvale či dočasně opustit (nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných, zařízení sociální péče apod.)*)
- **Osoby vyloučené z důvodů chudoby, nezaměstnaní**
- **Osoby pečující o blízkou osobu**

# Standard Handicap Friendly 2012

- Zveřejnění současné verze standardu zaměřené na 4 skupiny znevýhodněných uživatelů
- Vypracování podrobných metodik pro výše uvedené skupiny znevýhodněných uživatelů
- Zahájení rozšíření Standardu o další skupiny znevýhodněných uživatelů (*oslovení partnerů vhodných pro spolupráci v oblasti osob ohrožených sociální exkluzí, jejich zapojení do analýz a návrhů postupu pro jejich oblast zájmu...*)

# **Standard Handicap Friendly 2013**

- **Dokončení pravidel pro udělování certifikátu**
- **Certifikace podle Standardu Handicap Friendly**
- **Propagace certifikovaných knihoven i certifikace jako principu ve spolupráci s organizacemi handicapovaných a potenciálními partnery pro ostatní skupiny ohrožených osob**

# **Standard Handicap Friendly 2014**

- **Vydání druhého dílčího standardu a metodiky**
- **Zahájení prací na standardu pro zbývající skupiny znevýhodněných osob**
- **Revize standardu a metodiky certifikace, doplnění o chybějící oblasti, sloučení překrývajících se oblastí, kompletní vydání Standardu**

# Standard Handicap Friendly 2014

- Propagace, školení
- První kurzy (*akreditované MK ČR*) zaměřené na problematiku práce knihoven s osobami se specifickými potřebami a dalšími znevýhodněnými skupinami uživatelů knihoven

**Promítnout principy  
bezbariérovosti do standardů,  
dotačních programů a  
hodnocení kvality VKIS**



# **Dotační programy**

- **Prosazení zohlednění/zvýhodnění bezbariérových knihoven v zadávacích podkladech programů VISK, Knihovna 21. století, případně dalších**
- **Stanovení možnosti účasti expertů na posuzování projektu ve vztahu ke zdravotním, sociálním či dalším znevýhodněním**

# Dotační programy

- **Vytváření podmínek pro bezplatnost a veřejnost internetu**
- **Spolupráce s odbornými partnery a organizacemi sdružujícími nebo zastřešujícími osoby s postižením nebo jinak znevýhodněné, pomáhajícími organizacemi ad. do hodnocení kvality**

**Rozšíření služeb knihoven  
pro handicapované občany,  
národnostní menšiny,  
nezaměstnané a další  
znevýhodněné sociální  
skupiny i pro občany obcí,  
v nichž knihovna není**

# Propagace a vzdělávání 2012

- **Intenzivní propagace problematiky** s důrazem na 4 skupiny uživatelů s postižením
- **Prezentace problematiky znevýhodněných uživatelů na konferenci Knihovny současnosti 2012** (sekce *Bezbariérová knihovna – její prostor a lidé*)

# Propagace a vzdělávání 2013

- **Intenzivní školení, instruktáže a propagace problematiky na knihovnických akcích, mj. s důrazem na přenesení problematiky také do menších knihoven**
- **Knihovny současnosti 2013 – další sekce zaměřená na problematiku přístupnosti knihoven pro osoby se specifickými potřebami**

# Propagace a vzdělávání 2014

**Propagace a vzdělávání** zaměřené na specifické oblasti související s problematikou znevýhodnění:

- **Elektronické a dálkové služby** jako nástroj pro zlepšení dostupnosti knihoven a jejich služeb
- **Problematika přístupného webu** a přístupnosti elektronických informací
- **Alternativní možnosti komunikace** a služeb, online tlumočení a další.

# Elektronické služby výpůjční

- **Předregistrace, on-line katalogy** (*prohlížení a vyhledávání dokumentů na dálku*), **objednávání, rezervace, prodlužování výpůjček, nahlížení do uživatelského konta, poskytování informací o výpůjčkách přes WAP, bezhotovostní platby, upozornění na blížící se konec výpůjční lhůty aj.**
- **On-line souborné katalogy** (*většinou lze vstoupit přes odkazy z jednotlivých knihoven; umožní lokalizovat potřebný dokument*)
- **Naskenované katalogy**

# Elektronické služby výpůjční

- **Portály** (v jednotném prostředí přístup současně k více českým i zahraničním on-line zdrojům; během jednoho dotazu lze prohledávat souběžně více katalogů)
- **Přidané služby** (některé portály i jednotlivé on-line katalogy: ověření dostupnosti dokumentu v ČR, získání plného textu, biografické údaje autora, objednání kopie přes služby dodávání dokumentů, zjištění recenzí...) – viz JIB



# Elektronické služby výpůjční

- Digitální knihovny, stahování dokumentů, elektronické knihy...
- **MVS** (*formuláře, e-mail, přes web*)

# Elektronické služby referenční

- **„Ptejte se knihovny“** (*faktografická a bibliografická služba pro nejširší veřejnost; garance odpovědi do 48 hodin*)
- **Archiv otázek** (*tématicky a chronologicky řazený*)  
<http://www.ptejteseknihovny.cz>
- **Portál Knihovny.cz** (*Informace o knihovnách, fondech, zdrojích, službách, vydaných knihách, „knihovnická“ terminologie...*)  
<http://www.knihovny.cz>

# Elektronické služby referenční

- **Přístup do on-line** (plnotextových, bibliografických, referenčních **zdrojů** z domova a ze zahraničí, získaných v rámci projektů MŠMT, MK ČR...)
- **Informace o zdrojích dostupných na území ČR** (např. na Portálu STM (Science-Technology-Medicine) URL: <http://www.portalstm.cz/>)
- **Vzdálený přístup do licencovaných el. zdrojů z vlastního počítače prostřednictvím např. proxy serveru (v některých knihovnách...)**

# Elektronické služby referenční

- **e-Komunikace s knihovnou** (*elektronická pošta, telefon, resp. fax, alternativní komunikační kanály, SKYPE, ICQ, web 2.0...*)
- **Využití sociálních sítí** (*chaty, diskusní skupiny, „táboráky“, konference a další formy vzájemného kontaktu a propojování*)
- **Kontakty na webových stránkách knihoven** (*báze ADR – Adresář knihoven a institucí ČR nebo další adresáře přes portál Knihovny.cz*)

# Elektronické služby reprografické

- **Kopie dokumentů nebo jejich částí uložených v konkrétní knihovně prostřednictvím různých reprografických technologií**
- **Kopie zhotovené prostřednictvím elektronických služeb** z fondu knihoven na území ČR (vnitrostátní meziknihovní služby) či zahraničních knihoven (mezinárodní meziknihovní služby) s cílem poskytnout elektronickou cestou kopie bez nutnosti fyzické návštěvy uživatele v knihovně (podmínkou je uzavření uživatelské smlouvy s knihovnou)

# Elektronické služby speciální

- **Digitální knihovny (Manuscriptorium)**  
*(zpřístupňování historických a vzácných dokumentů (rukopisy, prvotisky; největší digitální knihovna tohoto typu na světě)*
- **Kramérius** *(plné texty periodik a monografií)*
- **WebArchiv** *(digitální archiv českých webových zdrojů)*
- **Informace o české literární produkci** *(na portálu Knihovny.cz v oddíle Co bylo vydáno...)*
- **NDK**

# Elektronické služby speciální

- **Sociální sítě** (*chaty, diskusní skupiny, „táboráky“, konference a další formy vzájemného kontaktu a propojování*)

# Jak začít

- **Zmapovat/znát situaci ve městě/regionu** (*které skupiny i jednotlivci se specifickými potřebami zde žijí či pracují, jaké relevantní instituce, organizace a zařízení mohou být partnery*)
- **Zahájit spolupráci s veřejnou správou** (*městským/obecním úřadem*) **a podporujícími organizacemi a institucemi**
- **Shromažďovat co nejvíce využitelných potřebných informací, materiálů a zdrojů/odkazů na internetu**
- **Ujasnit si, co můžeme nabídnout teď, za měsíc, za rok...**



# Jak začít

- Knihovní řád a další materiály připravit v podobě akceptovatelné (i) pro tyto skupiny
- Vzdělávat se v dobré komunikaci (*v nejširším slova smyslu, včetně tréninku empatie*)
- Zahájit masivní elektronizaci služeb
- Postupně odstraňovat fyzické bariéry v knihovně
- Připravit se na zvládání nestandardních a krizových situací
- Spojit praktická opatření, výcvik + změnu myšlení  
→ **chtít**

# **Desatero kontaktu s nevidomými** *(nejen pro knihovny)*

- **Nevidomí jsou zcela normální lidé**
- **Chovejte se přirozeně a nenuceně, pomozte tam, kde je to nutné, taktně a nenápadně, nevnučujte pomoc.**
- **Vyvarujte se projevů soucitu**

# Desatero

- **Nevidomého, kterého znáte, pozdravte vždy jako první, připojte i jeho jméno, aby věděl, že pozdrav patří jemu.**
- **Když vstoupíte do místnosti, dejte se zřetelně poznat, řekněte své jméno. Tichý pohyb neznámé osoby v okolí působí nepříjemně. Upozorněte, když místnost opouštíte.**

# Desatero

- **Záležitosti projednávejte přímo s nevidomým, nikoli s jeho průvodcem. Průvodce nevidomého pouze doprovází, nezastupuje.**

# Desatero

- Když se nevidomý ocitne v orientačních těžkostech, zeptejte se ho, zda můžete pomoci. Hluk, déšť i sníh zhoršují nevidomému orientaci v prostoru. Stačí, když nabídnete, aby se lehce zavěsil do vaší paže, tak může jít krůček za vámi, sledovat směr vašich pohybů a na vše včas reagovat

# Desatero

- **Při nástupu do dopravních prostředků netlačte nevidomého před sebou, jděte sami první. Netlačte nevidomého na sedadlo, položte jeho ruku na opěradlo. Při vstupu do auta položte jeho ruku na horní rám dveří.**

# Desatero

- Když nevidomý vstoupí do restaurace bez průvodce, ocení pomoc při vyhledávání věšáku a volného místa u stolu. S jídlem si poradí sám; stačí, když mu povíte, jak je jídlo na talíři uspořádané. Uvítá informace o tom, co všechno je na stole (sklenice s vodou, váza, popelník atd.) a kdo u stolu sedí s ním.

# Desatero

- Když budete nevidomého doprovázet delší dobu, popište mu hlavní rysy okolí, vybavení místnosti a osoby, které se kolem nacházejí. Při popisování se nemusíte vyhýbat optickým dojmům a barvám.



# Důležité weby

- <http://www.sons.cz>
- <http://www.tyfloservis.cz/> (OPS, Praha)
- <http://www.tyflocentrum.cz/> (ve všech krajích)
- <http://www.brailnet.cz/>
- <http://www.ktn.cz/> (Knihovna a tiskárna pro nevidomé K.E. Macana)

# DÍKY

- +420-221-663-660
- +420-603-844-932
- [zlata.houskova@nkp.cz](mailto:zlata.houskova@nkp.cz)